
PODSTAWOWY RACHUNEK PŁATNICZY

Celem niniejszej Analizy jest ocena, czy dostawcy usług płatniczych wykonują obowiązek nałożony przez ustawę z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych¹. Autorzy Raportu dokonali przeglądu rynku rachunków płatniczych, podmiotów zobowiązanych do świadczenia usług tego typu (dostawców usług płatniczych: banków krajowych, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, banków spółdzielczych oraz oddziałów banków zagranicznych) oraz sposobów realizacji przez nie ustawowego obowiązku.

W poniższym Raporcie znalazły się przydatne informacje na temat podstawowego rachunku płatniczego oraz opisane zostały potencjalne problemy, jakie wiążą się z tego rodzaju usługą świadczoną przez podmioty rynku finansowego.

---

¹ Tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 659.

1. Istotne informacje na temat podstawowego rachunku płatniczego

Podstawowy rachunek płatniczy to rachunek w walucie polskiej, przeznaczony dla konsumentów, którzy nie posiadają innego rachunku płatniczego w walucie polskiej, prowadzonego przez dostawcę, to jest banki (w tym również oddziały banków zagranicznych), banki spółdzielcze oraz spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (dalej łącznie: podmioty rynku finansowego, instytucje finansowe lub dostawcy) na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Podstawowy rachunek płatniczy pozwala konsumentowi (klientowi) na dokonywanie podstawowych operacji bankowych. Co do zasady podstawowy rachunek płatniczy jest rachunkiem, za który konsument nic nie płaci na etapie jego założenia, jak również później korzystając z niego – z pewnymi wyjątkami, o których mowa poniżej.

Dostęp do podstawowego rachunku płatniczego został unormowany przez ustawę z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych ustaw², implementującą dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/92/UE z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie porównywalności opłat związanych z rachunkami płatniczymi, przenoszenia rachunku płatniczego oraz dostępu do podstawowego rachunku płatniczego (dalej: dyrektywa)³. Na podstawie powyższych przepisów podmioty rynku finansowego zostały zobligowane do wprowadzenia do swojej oferty produktowej (świadczonych usług) podstawowego rachunku płatniczego od dnia 8 sierpnia 2018 r.

Przyczyną stworzenia nowego produktu była uwidaczniająca się skala tzw. wykluczenia finansowego, co polega na tym, że duża część mieszkańców niektórych państw członkowskich Unii Europejskiej nie posiada rachunku bankowego. Głównie są to osoby starsze, które obawiają się m.in. obniżenia swoich dochodów o opłaty, które bank pobiera za prowadzenie rachunku.

Podstawowy rachunek płatniczy obejmuje wyłącznie takie usługi, jak:

- dokonywanie wpłat pieniężnych na rachunek;
- dokonywanie wypłat w Polsce i na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej w bankomatach lub w placówkach podmiotu rynku finansowego;
- dokonywanie na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej transakcji płatniczych przy użyciu karty płatniczej lub przez internet;
- dokonywanie przelewów, korzystanie ze stałych zleceń i poleceń zapłaty.

² Dz. U. z 2016 r. poz. 1997.

³ Dz. Urz. UE L 257/214 z dnia 28 sierpnia 2014 r.

Komisja Nadzoru Finansowego w *Informacji o zasadach dostępu do podstawowego rachunku płatniczego*⁴ z dnia 22 marca 2017 r. wskazała, że „podstawowy rachunek płatniczy umożliwia więc: otrzymywanie wpływów z tytułu dochodów lub świadczeń, opłacanie rachunków, nabywanie towarów i usług (także przez Internet), w tym za pośrednictwem polecenia zapłaty, polecenia przelewu oraz za pomocą karty płatniczej (z wyłączeniem kart kredytowych)”. Ponadto warto wspomnieć, że dostawcy usług płatniczych nie mogą pobierać opłat za wydanie karty płatniczej do rachunku podstawowego.

Po otwarciu dla klienta podstawowego rachunku płatniczego podmiot rynku finansowego pobiera następujące opłaty:

- za wykonanie każdej następnej krajowej transakcji płatniczej (to jest polecenia przelewu) po przekroczeniu w ciągu jednego miesiąca pięciu nieodpłatnych takich transakcji;
- za wykonanie każdej następnej transakcji płatniczej przy użyciu bankomatów lub wplatomatów (to jest wypłaty i wpłaty gotówki) nienależących do tego dostawcy, znajdujących się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, po przekroczeniu w ciągu jednego miesiąca pięciu nieodpłatnych takich transakcji.

Warto zaznaczyć, że powyższe opłaty związane z prowadzeniem i korzystaniem z rachunku podstawowego nie mogą być wyższe od opłat najczęściej stosowanych przez ostatnie 12 miesięcy przez tego dostawcę za taką samą usługę powiązaną z jakimkolwiek innym rachunkiem płatniczym prowadzonym przez dostawcę. Poza powyższymi opłatami podmioty rynku finansowego mogą również pobierać opłaty związane z wykonywaniem transgranicznych transakcji płatniczych. Opłaty za te transakcje nie mogą być wyższe od opłat najczęściej stosowanych przez danego dostawcę przez ostatnie 12 miesięcy w odniesieniu do transakcji tego rodzaju, wykonywanych w ramach jakiegokolwiek rachunku płatniczego prowadzonego przez tego dostawcę.

4

https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/zasady_dostepu_do_podstawowego_rachunku_platniczego_49835.pdf.

Str. 3

Rzecznik Finansowy
Al. Jerozolimskie 87
02-001 Warszawa

@ biuro@rf.gov.pl
www.rf.gov.pl
f facebook.com/Rzecznik
Finansowy

 Tel. 22 333 73 26,
22 333 73 27
fax. 22 333 73 29

2. Analiza Rzecznika Finansowego w związku z działalnością podmiotów rynku finansowego w zakresie oferowania i prowadzenia podstawowych rachunków płatniczych

W sierpniu 2018 r. podmioty rynku finansowego w związku z obowiązkiem nałożonym przez dyrektywę zaczęły oferować konsumentom nowy produkt, czyli podstawowy rachunek bankowy. Rzecznik Finansowy wystosował pismo do wszystkich banków krajowych, SKOK-ów, banków spółdzielczych oraz oddziałów banków zagranicznych w celu pozyskania aktualnych wzorców umów o prowadzenie podstawowego rachunku płatniczego oraz wszelkich innych istotnych dokumentów, np. regulaminów, tabel opłat. Pismo zawierało także pytania, które pozwoliły – po uzyskaniu na nie odpowiedzi – na ocenę, czy podmioty rynku finansowego prawidłowo realizują zadania związane z otwarciem i prowadzeniem podstawowego rachunku płatniczego. Pytania dotyczyły między innymi liczby złożonych wniosków oraz zgłoszonych reklamacji w związku z otwarciem i prowadzeniem podstawowego rachunku płatniczego.

Z otrzymanych przez Rzecznika Finansowego odpowiedzi wynika, że podmioty rynku finansowego w zakresie świadczenia usługi prowadzenia podstawowego rachunku płatniczego najpóźniej od dnia 8 sierpnia 2018 r. umożliwiają konsumentom otwarcie takiego rachunku. Zgodnie z pozyskanymi informacjami od dnia 8 sierpnia 2018 r. do dnia 31 grudnia 2018 r. liczba złożonych wniosków w poszczególnych podmiotach rynku finansowego wahała się na poziomie od 0 do 2185. W przypadku niektórych dostawców, w szczególności banków spółdzielczych, podstawowy rachunek płatniczy nie cieszył się zainteresowaniem ze strony klientów.

W zakresie odmowy instytucje finansowe wskazywały zasadniczo, że głównym powodem niezawarcia umowy o podstawowy rachunek płatniczy z konsumentem było niespełnienie warunków określonych w ustawie o usługach płatniczych, np. umowy nie były zawierane ze względu na posiadanie innego rachunku płatniczego w walucie polskiej.

Po analizie przesłanych przez podmioty rynku finansowego informacji dotyczących rachunku podstawowego Rzecznik Finansowy nie odnotował także problemu w związku ze zlecaniem transakcji płatniczych z podstawowego rachunku bezpośrednio z placówek – o ile dany podmiot rynku finansowego posiada takie placówki na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Rzecznik Finansowy dostrzegł jednak, że poszczególni dostawcy naliczają w różny sposób wysokość dodatkowych należności w sytuacji powstania przeterminowanego zadłużenia na

rachunku podstawowym. Zgodnie z ustawą o usługach płatniczych podstawowy rachunek płatniczy nie może być powiązany z żadnym produktem kredytowym, ale może wystąpić sytuacja, w której na rachunku dojdzie do zadłużenia spowodowanego rozliczeniem transakcji dokonanych za pomocą karty płatniczej. Z posiadanych przez Rzecznika Finansowego informacji wynika, że mogą wystąpić dwie możliwości powstania takiego debetu. Pierwszą z nich jest wykonanie transakcji przy użyciu karty w trybie *off-line*, drugą zaś stanowi brak zapewnienia środków na spłatę opłaty / prowizji za płatną usługę w ramach prowadzonego konta. W przypadku dokonania wypłaty powodującej przekroczenie stanu posiadanych środków pieniężnych na rachunku podmiot rynku finansowego nalicza odsetki od kwoty niedozwolonego zadłużenia zgodnie z zapisami obowiązujących regulaminów. Dostawcy, kierując się obowiązującymi przepisami, to jest w ujęciu art. 481 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁵, mogą naliczać odsetki karne za powstanie niedozwolonego zadłużenia w wysokości 14%. Są one równe odsetkom maksymalnym, czyli stanowią dwukrotność odsetek ustawowych za opóźnienie. Tak więc w tym przypadku podmioty rynku finansowego mają wyraźną swobodę w ustalaniu wysokości odsetek aż do wysokości odsetek maksymalnych wskazanych w kodeksie cywilnym.

Rzecznik Finansowy zauważa, że zgodnie z ustawowymi wymogami opłaty, które stosują podmioty rynku finansowego – m.in. za dokonywanie transgranicznych transakcji płatniczych, przekroczenie limitu transakcji płatniczych z udziałem wypłat i wpłat z bankomatu oraz poleceń przelewów – nie mogą być wyższe od opłat najczęściej stosowanych przez ostatnie 12 miesięcy przez tego dostawcę za taką samą usługę powiązaną z jakimkolwiek innym rachunkiem płatniczym prowadzonym przez tego dostawcę. Podmioty rynku finansowego posiadają zazwyczaj kilka wariantów ofert dotyczących rachunków płatniczych, stosując przy każdej z ofert inne tabele opłat. Zgodnie z powyższym opłaty, które będzie stosował podmiot rynku finansowego, prowadząc podstawowy rachunek płatniczy, będą w pełni zależne od opłat najczęściej stosowanych przez ostatnie 12 miesięcy przez tego dostawcę za taką samą usługę powiązaną z jakimkolwiek innym rachunkiem płatniczym.

Z odpowiedzi dostawców usług płatniczych udzielonych na zapytania Rzecznika wynika, że liczba zgłoszonych przez konsumentów reklamacji jest relatywnie niewielka w stosunku do liczby otwartych podstawowych rachunków płatniczych do dnia 31 grudnia 2018 r. Na tej podstawie można stwierdzić, że korzystanie przez konsumentów z podstawowych rachunków płatniczych nie budzi większych zastrzeżeń. Złożone reklamacje dotyczyły głównie kwestionowania zasadności otwarcia rachunku, opłat za zlecenia stałe, braku wypłaty nagród w promocjach oraz błędnych informacji przekazanych przez pracownika banku.

Rzecznik Finansowy – zgodnie z treścią odpowiedzi otrzymanych od dostawców usług płatniczych, jak również na podstawie wpływających do niego wniosków – do dnia

---

⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 1145.

sporządzenia niniejszego Raportu nie dostrzegł potencjalnych problemów związanych z przenoszeniem podstawowych rachunków płatniczych. Podmioty, które są uprawnione do otwierania rachunków podstawowych, wyrażają się pozytywnie o możliwości dokonania przeniesienia rachunku, zgodnie z realizacją postanowień ustawy o usługach płatniczych. Warto w tym miejscu podkreślić, że przeniesienie rachunku płatniczego następuje na żądanie klienta oraz jest nieodpłatne. Klient, który chce skorzystać z możliwości przeniesienia rachunku płatniczego, musi złożyć stosowny wniosek oraz wskazać w nim zakres przeniesienia. Dokumenty dotyczące przeniesienia rachunku są przekazywane pomiędzy podmiotami za pośrednictwem systemu Ognivo w terminie 2 dni roboczych od pozyskania wniosku klienta wraz z upoważnieniem. W terminie kolejnych 5 dni roboczych dotychczasowy dostawca powinien udzielić poprzez system Ognivo odpowiedzi zwrotnej oraz przekazać informacje, które zostały wskazane w złożonym przez klienta wniosku.

3. Potencjalne problemy dostrzeżone przez Rzecznika Finansowego w zakresie oferty podstawowego rachunku płatniczego

3.1. Otwarcie podstawowego rachunku płatniczego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osobę nieposiadającą obywatelstwa polskiego

Zgodnie z obowiązującym prawem krajowym konsument, który jest cudzoziemcem, może otworzyć podstawowy rachunek płatniczy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – warunki usługi precyzuje ustawa o usługach płatniczych, która implementowała przepisy dyrektywy.

Aby cudzoziemiec mógł otworzyć taki rachunek, w pierwszej kolejności musi wykazać dostawcy, że przebywa legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Dodatkowo musi okazać ważny dokument tożsamości. W tym przypadku najczęściej wymaganym przez podmioty rynku finansowego dokumentem tożsamości będzie paszport.

Zgodnie z art. 2 pkt 2 dyrektywy „legalnie przebywający w Unii» oznacza sytuację, gdy osoba fizyczna ma prawo pobytu w państwie członkowskim na mocy przepisów unijnych lub krajowych, co obejmuje konsumentów **bez stałego adresu zamieszkania** i osoby ubiegające się o azyl na podstawie Konwencji genewskiej z dnia 28 lipca 1951 r. dotyczącej statusu uchodźców, protokołu do niej z dnia 31 stycznia 1967 r. i innych właściwych umów

Str. 6

międzynarodowych”. Jak widać, dyrektywa w myśl naczelnych unijnych zasad kładzie szczególny nacisk na niedyskryminację. Dyrektywa w art. 15 wskazuje również, że: „Państwa członkowskie zapewniają, by konsumenci legalnie przebywający w Unii nie byli dyskryminowani przez instytucje kredytowe ze względu na obywatelstwo lub **miejsce zamieszkania** lub z wszelkich innych powodów, o których mowa w art. 21 Karty, w przypadku gdy konsumenci ci ubiegają się o rachunek płatniczy na terytorium Unii lub korzystają z takiego rachunku. Warunki mające zastosowanie do posiadania podstawowego rachunku płatniczego nie mogą być w żaden sposób dyskryminujące”.

Regulacje prawne zawarte w art. 59ic ust. 7 ustawy o usługach płatniczych wskazują sytuacje, gdy dostawca może odmówić otwarcia podstawowego rachunku płatniczego:

„Dostawca, o którym mowa w art. 4 ust. 2 pkt 1–3 i 9, z wyłączeniem Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej, **może odmówić** zawarcia umowy podstawowego rachunku płatniczego w przypadku gdy:

- 1) konsument jest stroną umowy o prowadzenie rachunku płatniczego zawartej z dostawcą, o którym mowa w art. 4 ust. 2 pkt 1–3 i 9, z wyłączeniem Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej, w ramach działalności wykonywanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, umożliwiające wykonywanie transakcji, o których mowa w art. 59ia ust. 3;
- 2) dane identyfikacyjne konsumenta są zgodne z danymi osób znajdującymi się na międzynarodowych listach sankcyjnych lub Liście ostrzeżeń publicznych KNF publikowanej na podstawie art. 6b ust. 4 ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym;
- 3) konsument nie posiada ważnego dokumentu potwierdzającego jego tożsamość;
- 4) umowa rachunku płatniczego zawarta między tym dostawcą a konsumentem została rozwiązana ze względu na rażące naruszenie jej postanowień przez konsumenta;
- 5) konsument nie podpisał umowy w placówce dostawcy w terminie, o którym mowa w ust. 3 zdanie pierwsze, albo w tym terminie nie zawarł umowy za pomocą środków porozumiewania się na odległość;
- 6) konsument nie przebywa legalnie na terytorium państwa członkowskiego;
- 7) **konsument nie podał adresu zamieszkania lub innego adresu korespondencyjnego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej**”.

W tym miejscu Rzecznik Finansowy pragnie skonstrastować powyższy krajowy przepis z przepisami dyrektywy oraz założeniami wskazanymi w jej preambule.

Dyrektywa w rozdziale IV zatytułowanym *Dostęp do Rachunków Płatniczych* wskazuje – w porównaniu z ustawą o usługach płatniczych – tylko dwie sytuacje, w których podmioty mogą odrzucić wniosek o otwarcie podstawowego rachunku bankowego.

Pierwszy przypadek opisuje art. 16 ust. 4 dyrektywy, zgodnie z którym: „Państwa członkowskie zapewniają, by instytucje kredytowe odrzucały wniosek o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego, gdy otwarcie takiego rachunku skutkowałoby

Str. 7

naruszeniem przepisów dotyczących zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu działalności terrorystycznej ustanowionych w dyrektywie 2005/60/WE”. Drugi przypadek opisuje art. 16 ust. 5 dyrektywy, zgodnie z którym: „Państwa członkowskie mogą zezwolić instytucjom kredytowym oferującym podstawowe rachunki płatnicze na odrzucanie wniosku o otwarcie takiego rachunku, gdy konsument posiada już rachunek płatniczy w instytucji kredytowej zlokalizowanej na ich terytorium, który pozwala mu na korzystanie z usług wymienionych w art. 17 ust. 1, chyba że konsument oświadczy, że otrzymał powiadomienie o zamknięciu rachunku płatniczego. W takich przypadkach przed otwarciem podstawowego rachunku płatniczego instytucja kredytowa może sprawdzić, czy konsument posiada rachunek płatniczy w instytucji kredytowej zlokalizowanej w tym samym państwie członkowskim, który pozwala mu na korzystanie z usług wymienionych w art. 17 ust. 1, czy też nie posiada takiego rachunku. Instytucje kredytowe mogą polegać na oświadczeniach podpisanych w tym celu przez konsumentów”.

Mając na uwadze powyższe – to jest zapisy zarówno dyrektywy, jak i ustawy o usługach płatniczych – Rzecznik Finansowy zwrócił szczególną uwagę na możliwą dysharmonię między art. 59ic ust. 7 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych a nakazami dyrektywy. Zgodnie z przepisem krajowym instytucja rynku finansowego może odmówić otwarcia podstawowego rachunku płatniczego w sytuacji, kiedy konsument na etapie składania wniosku nie wskaże adresu zamieszkania lub innego adresu korespondencyjnego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wskazując tylko adres zamieszkania poza granicą Rzeczypospolitej Polskiej – w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. Dla bardziej efektywnego zobrazowania omawianej problematyki Rzecznik Finansowy pragnie posłużyć się przykładem w formie *case study*.

Obywatel państwa członkowskiego Unii Europejskiej innego niż Polska, przebywając legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: RP), posiadający ważny dokument tożsamości, np. paszport, chciał założyć podstawowy rachunek płatniczy. W tym celu udał się do placówki bankowej. Podczas składania wniosku poproszony został przez pracownika banku m.in. o podanie celu otwarcia powyższego rachunku, a także o wskazanie, czy posiada on już inny rachunek płatniczy w polskiej walucie na terytorium RP. Konsument odpowiedział, że nie posiada rachunku płatniczego w walucie polskiej na terytorium RP, a także sprecyzował, że podstawowy rachunek płatniczy potrzebny jest mu do odbierania regularnych świadczeń pieniężnych, które spełniają jego dłużnicy na terytorium RP. Spełnianie tych świadczeń na rachunek zagraniczny wiązałoby się z przewalutowaniem kwot pieniężnych oraz innymi dodatkowymi opłatami, co stanowiłoby problem finansowy dla jednej lub obu stron umowy. Bank po analizie powyższych danych zwrócił uwagę, że konsument na co dzień nie zamieszkuje w Polsce oraz nie wskazał adresu korespondencyjnego na terenie Polski. Tym samym bank, powołując się na art. 59ic ust. 7 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych, odmówił otwarcia podstawowego rachunku płatniczego.

W związku z tym nasuwa się pytanie:

Czy w przedstawionej sytuacji bank miał rację, czyli czy miał podstawę prawną do podjęcia decyzji odmownej?

Na podstawie art. 59ic ust. 7 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych można bez wątplenia odpowiedzieć na powyższe pytanie twierdząco. Zgodnie ze wskazanym przepisem, stosując wykładnię językową (*notabene* mającą pierwszeństwo w demokratycznym państwie prawa⁶), można stwierdzić, że podmiot rynku finansowego może odmówić otwarcia podstawowego rachunku płatniczego konsumentowi, który nie podał miejsca stałego zamieszkania lub innego adresu korespondencyjnego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 16 ust. 6 dyrektywy: „**Państwa członkowskie mogą określić ograniczoną liczbę konkretnych dodatkowych przypadków, w których instytucje kredytowe mogą być zobowiązane do odrzucenia wniosku o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego lub mogą podjąć decyzję o takiej odmowie. Przypadki takie** określane są na podstawie przepisów prawa krajowego mających zastosowanie na danym terytorium i mają na celu ułatwienie konsumentom uzyskania dostępu do nieodpłatnego podstawowego rachunku płatniczego w ramach mechanizmu przewidzianego w art. 25 albo uniknięcie przypadków nadużycia przez konsumentów ich prawa do dostępu do podstawowego rachunku płatniczego”.

Rzecznik Finansowy zwraca uwagę, że powyższy przepis dyrektywy bez wątplenia daje państwu członkowskiemu możliwość wprowadzenia do prawnego porządku krajowego ograniczonej liczby konkretnych dodatkowych przypadków, w których podmioty rynku finansowego będą mogły zadecydować o odrzuceniu wniosku konsumenta o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego. Jednakże przedmiotowe ograniczenia mogą zostać wprowadzone przez dane państwo członkowskie **tylko i wyłącznie w celu ułatwienia konsumentom uzyskania dostępu do podstawowego rachunku płatniczego albo w celu uniknięcia przypadków nadużyć przez konsumentów ich prawa do dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.**

Tak więc ujęcie, jakoby przepis art. 59ic ust. 7 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych stanowił dodatkowy przypadek, w którym podmiot może odrzucić wniosek o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego, jest zdaniem Rzecznika Finansowego niepoprawne. Założenia art. 59ic ust. 7 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych wyłącznie ograniczają grono konsumentów mogących wnosić o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego do tych, którzy mają adres zamieszkania lub adres korespondencyjny na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Ciężko zatem uznać, że przepis ten stanowi w świetle art. 16 ust. 6 dyrektywy dodatkowy

⁶ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2003 r. (III CZP 8/03, OSNC 2004, nr 1, poz. 1) oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2005 r. (I KZP 25/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1362) i z dnia 31 sierpnia 2005 r. (V KK 426/04, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1597).

przypadek pozwalający na odrzucenie wniosku o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego, nie ma on bowiem na celu zapewne ułatwienia konsumentom uzyskania dostępu do nieodpłatnego podstawowego rachunku płatniczego w ramach mechanizmu przewidzianego w art. 25 dyrektywy. Równie trudno uznać, że brak miejsca zamieszkania lub adresu do odbioru korespondencji na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest nadużyciem przez konsumenta jego prawa do dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.

Opis problematyki dotyczącej założenia podstawowego rachunku płatniczego przez obcokrajowca można znaleźć na stronie internetowej portalu *Twoja Europa* pod adresem: https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/financial-products-and-services/bank-accounts-eu/index_pl.htm. Informacje zamieszczane na tym portalu są przygotowywane przez odpowiednie działy Komisji Europejskiej i uzupełniane o treści udostępnione przez rządy poszczególnych krajów.

W artykule umieszczonym pod wskazanym adresem można przeczytać, że: „Jeśli mieszkasz legalnie w jednym z krajów UE, masz prawo do otworzenia tzw. podstawowego rachunku płatniczego. Bank nie może odmówić Ci otworzenia podstawowego rachunku płatniczego tylko dlatego, że nie mieszkasz w kraju, w którym bank ma swoją siedzibę”. Następnie na stronie przedstawiona jest prawdziwa historia obywatela Unii Europejskiej wraz z tezą: „Nie musisz mieszkać w danym kraju UE, aby otworzyć w nim konto”. Opisano przypadek obywatela Unii Europejskiej, który chce założyć podstawowy rachunek płatniczy w oddziale banku w innym państwie członkowskim ze wskazaniem, że w tym państwie członkowskim nie mieszka.

Rzecznik Finansowy rozumie co od zasady celowość posiadania przez podmiot rynku finansowego adresu zamieszkania lub adresu korespondencyjnego klienta (choć te mogą ulec zmianie). Podmiot ten ma bowiem wówczas możliwość skontaktowania się w każdym momencie trwania stosunku prawnego z klientem drogą listowną albo skierowania do klienta swojego pracownika w ramach prowadzonego postępowania windykacyjnego. Rzecznik Finansowy podkreśla jednak, że podstawowy rachunek płatniczy jest nietypowym rachunkiem wśród wszystkich rachunków płatniczych oferowanych przez podmioty finansowe. Otóż podstawowy rachunek płatniczy w swoim założeniu nie może być powiązany z żadnym produktem kredytowym, w związku z czym nie powstaje zadłużenie, którego spłaty dostawca będzie dochodził od klienta. Stąd też rodzi się pytanie, czy podmiot rynku finansowego bezwarunkowo musi posiadać adres zamieszkania lub adres korespondencyjny klienta na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Wydaje się, że w sytuacji, kiedy klient zaciąga zobowiązanie wynikające z pożyczki lub kredytu, podmiot rynku finansowego posiadając dane adresowe, to jest adres zamieszkania lub adres korespondencyjny, może przekazać klientowi harmonogram spłaty, monity o zaległej racie, jak również wypowiedzenie umowy. Oczywiście jest, że wymóg posiadania danych adresowych pełni szeroko rozumianą funkcję zabezpieczającą interesy wierzyciela, dotyczącą możliwości wyegzekwowania wierzytelności od dłużnika w przypadku powstania długu. Rzecznik Finansowy zwraca jednak uwagę, że w przypadku wystąpienia

Str. 10

przetерminowanego zadłużenia podmiot rynku finansowego nadal będzie miał możliwość dochodzenia swoich należności od obcokrajowca tak samo jak od konsumenta, który mieszka na stałe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Obecnie istnieją trzy podstawowe instytucje europejskiego procesu cywilnego przyczyniające się do tworzenia prawdziwego obszaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej oraz do wdrażania jednolitego rynku. Należą do nich:

- Europejski Tytuł Egzekucyjny;
- europejski nakaz zapłaty;
- europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń.

Skupiając uwagę na ostatniej z wymienionych instytucji, Rzecznik Finansowy podkreśla, że europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń zostało zaprojektowane tak, aby uprościć i przyspieszyć rozstrzyganie spraw dotyczących roszczeń, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza kwoty 5000 euro. Stanowi alternatywę dla istniejących postępowań przewidzianych w prawie państw członkowskich. Orzeczenie wydane w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń jest uznawane i wykonywane w innym państwie członkowskim bez potrzeby wydawania orzeczenia stwierdzającego jego wykonalność oraz bez możliwości zgłaszania sprzeciwu co do jego uznania. Dlatego gdyby na podstawowym rachunku płatniczym prowadzonym na rzecz konsumenta, który jest obcokrajowcem, powstało przetерminowane zadłużenie, to w każdym przypadku podmiot rynku finansowego ma możliwość dochodzenia swoich roszczeń – przykładowo po skorzystaniu z wyżej wskazanej instytucji.

Zgodnie z powyższym z jednej strony ustawa o usługach płatniczych daje wyraźną możliwość podmiotom rynku finansowego odmowy otwarcia podstawowego rachunku płatniczego konsumentom, którzy na etapie składania wniosku nie wskazali adresu zamieszkania lub adresu korespondencyjnego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Z drugiej strony przepisy dyrektywy wskazują wprost sytuacje, w których podmiot rynku finansowego ma prawo odrzucić wniosek o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego. Dyrektywa nie wskazuje więc sytuacji, w której podmiot rynku finansowego może odmówić otwarcia podstawowego rachunku płatniczego tylko i wyłącznie ze względu na brak danych dotyczących adresu zamieszkania albo adresu korespondencyjnego. Wręcz przeciwnie, dyrektywa w art. 15 zatytułowanym *Niedyskryminacja* wskazuje, iż: **„Państwa członkowskie zapewniają, by konsumenci legalnie przebywający w Unii nie byli dyskryminowani przez instytucje kredytowe ze względu na obywatelstwo lub miejsce zamieszkania** lub z wszelkich innych powodów, o których mowa w art. 21 Karty, w przypadku gdy konsumenci ci ubiegają się o rachunek płatniczy na terytorium Unii lub korzystają z takiego rachunku. **Warunki mające zastosowanie do posiadania podstawowego rachunku płatniczego nie mogą być w żaden sposób dyskryminujące**”.

Mając na uwadze powyższe rozważania, a także na podstawie analizy przepisów dyrektywy oraz przepisów ustawy o usługach płatniczych dotyczących podstawowego rachunku płatniczego, Rzecznik Finansowy powziął wątpliwości, czy polski ustawodawca poprawnie dokonał implementacji dyrektywy do polskiego porządku prawnego.

3.2. Ukończenie odpowiedniego wieku przez konsumenta jako przesłanka otwarcia podstawowego rachunku płatniczego

Zgodnie z obowiązującym prawem każda osoba małoletnia, która posiada ograniczoną zdolność do czynności prawnych, ma prawo do otwarcia i prowadzenia rachunku bankowego za zgodą przedstawiciela ustawowego, przykładowo rodzica. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych w polskim prawie nabywa osoba, która ukończyła 13 lat. Otóż prawo zezwala osobie małoletniej, która ukończyła 13 lat, na otwarcie i korzystanie z podstawowego rachunku płatniczego, gdyż taka osoba posiada ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Podstawą prawną powyższego jest art. 15 kodeksu cywilnego, zgodnie z którym: „Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo”.

Jak wynika z uzyskanych przez Rzecznika odpowiedzi, nie wszystkie podmioty rynku finansowego oferują osobom małoletnim, które ukończyły 13 lat, dostęp do podstawowego rachunku płatniczego. W uzasadnieniu powyższego podmioty te wskazują, że polski ustawodawca poprzez ustawę o usługach płatniczych nie obliguje ich do świadczenia usługi w zakresie podstawowego rachunku płatniczego osobom małoletnim, które ukończyły 13 lat. Tak więc oferowanie podstawowego rachunku płatniczego tylko i wyłącznie osobom pełnoletnim wynika z wewnętrznych ustaleń podmiotów. Warto podkreślić, że podmioty, które prezentują powyższe stanowisko, mają w swojej ofercie inne rachunki bankowe przeznaczone dla osób małoletnich.

W ocenie Rzecznika Finansowego powyższa sytuacja nie powinna mieć miejsca. Zgodnie bowiem z postanowieniami dyrektywy oraz ustawy o usługach płatniczych podstawowy rachunek płatniczy skierowany jest do konsumentów. Czy zatem konsumentem nie może być osoba małoletnia? Art. 2 pkt. 2 dyrektywy definiuje konsumenta jako **każdą osobę fizyczną**, która działa w celach innych niż jej działalność handlowa, gospodarcza, rzemieślnicza lub zawodowa. Natomiast w prawie krajowym, zgodnie z art. 22¹ kodeksu cywilnego: „Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”.

Powyższa definicja konsumenta zawiera cztery zasadnicze elementy:

- konsumentem może być tylko osoba fizyczna – co oznacza, że konsumentem nie mogą być osoby prawne, np. spółki kapitałowe czy stowarzyszenia, oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, np. spółka partnerska lub spółka jawna;
- osoba ta musi dokonywać czynności prawnej – a więc czynności dwustronnej, np. umowy sprzedaży, albo jednostronnej, np. przyjęcia spadku;
- czynność ta pozostaje w określonej relacji z rolą społeczną tej osoby – nie może być bezpośredniego związku pomiędzy dokonaną czynnością prawną a działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby (doktryna wskazuje, że umowa konsumencka z reguły ma zmierzać do zaspokojenia własnych i osobistych potrzeb);
- adresatem oświadczenia woli jest przedsiębiorca – drugą stroną umowy jest przedsiębiorca, czyli podmiot profesjonalny, np. bank.

Analizując powyższe cztery elementy, można wskazać, że konsumentem będzie również osoba małoletnia, która ukończyła 13 lat. Oczywiście skuteczność dokonywanych czynności prawnych przez małoletniego jest ograniczona. Wskazuje na to m.in. art. 20 kodeksu cywilnego zgodnie z którym: „Osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego”.

Zdaniem Rzecznika Finansowego na tle przytoczonych powyższej twierdzeń pomijanie w ofercie przeznaczonej dla osób małoletnich podstawowego rachunku płatniczego przez niektóre podmioty rynku finansowego jest praktyką rynkową niezgodną zarówno z założeniami prawa cywilnego, jak i prawa unijnego. Podmioty rynku finansowego, które stosują powyższą praktykę, powinny w sposób natychmiastowy dokonać zmiany w swych procedurach wewnętrznych, a tym samym zacząć oferować małoletnim konsumentom możliwość otwarcia podstawowego rachunku płatniczego.

Pobocznie zaznaczyć należy, że w sytuacji odmowy otwarcia podstawowego rachunku płatniczego ze względu na wiek konsumenta dochodzi do naruszenia *Kodeksu Etyki Bankowej* (dalej: *Kodeks*), przyjętego na XXV Walnym Zgromadzeniu Związku Banków Polskich w dniu 18 kwietnia 2013 r.⁷ W rozdziale I *Kodeksu*, zatytułowanym *Relacje z Klientami*, wskazano w punkcie 1.8.: „Każdy Klient powinien być traktowany z należyтым szacunkiem oraz nie być dyskryminowany ze względu na jakiegokolwiek jego cechy bądź przekonania”.

Rzecznik Finansowy pragnie podkreślić, że *Kodeks Etyki Bankowej* stanowi zbiór zasad postępowania związanych z działalnością banków, a jednocześnie odnosi się odpowiednio do banków, osób w nich zatrudnionych oraz osób, za których pośrednictwem banki

⁷ https://www.zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/komisja_etyki_bankowej/KEB_final_WZ.pdf.

wykonywają czynności bankowe. Banki jako instytucje zaufania publicznego w swojej działalności kierują się nie tylko przepisami obowiązującego prawa, lecz także zbiorem norm przyjętych w formie *Kodeksu*.

Dodatkowo powyżej wskazana praktyka, stosowana przez niektóre podmioty rynku finansowego, może skutkować również naruszeniem art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów⁸, zgodnie z którym: „Zakazane jest stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów”.

Rzecznik Finansowy wyraża nadzieję, że niniejszy Raport – który w swoim założeniu skupia się na istotnych zagadnieniach oraz dostrzeżonych potencjalnych problemach związanych z podstawowym rachunkiem płatniczym – będzie ważnym głosem w sporach dotyczących praw konsumentów na rynku usług finansowych.

Podstawy prawne

1. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 1997) implementująca dyrektywę.
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/92/UE z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie porównywalności opłat związanych z rachunkami płatniczymi, przenoszenia rachunku płatniczego oraz dostępu do podstawowego rachunku płatniczego (Dz. Urz. UE L 257/214 z dnia 28 sierpnia 2014 r.).
3. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 659).
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1145).
5. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 2038 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 369 z późn. zm.).

Opracowanie: Katarzyna Szwedo-Mackiewicz, Bartosz Ciurkowski

---

⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 369.